

Tudás és innováció: a felnőttkori tanulás kutatásának változatos útjai

Káplár-Kodácsy Kinga*

Recenzió a *Journal of Adult Learning, Knowledge and Innovation* (2017) című folyóiratról.²

2017 decemberében jelent meg az ELTE Pedagógiai és Pszichológiai Karának gondozásában és az Akadémiai Kiadó kiadásában az angol nyelvű *Journal of Adult Learning, Knowledge and Innovation* című szakmai lap. A folyóirat nem csupán hiánypótló, de egy hatalmas lépés is a kar nemzetközi stratégiájának szempontjából, hiszen a szerkesztőbizottságba éppúgy, mint a szerzőgárdába számtalan nemzetközileg is elismert nevet sikerült megnyerni. A felnőttkori tanulás széles tartalmi spektrumát felölelő számban két empirikus és két elméleti kutatás eredményeit bemutató tanulmány mellett egy áttekintő vizsgálat is helyet kapott. A cikkek mindegyikére jellemző a kritikus és újító szándék, a diszciplináris alapvetések értő vizsgálata és újragondolása. A szám külön érdeme, hogy egy olyan téma is helyet kapott benne,

ami a felnőttkori tanulás paradigmaticus rendszerében vizsgálja a fogyatékkal élők egy csoportjának tanulási lehetőségeit, ezzel hidat képezve az andragógia és gyogyopedagógia között.

A felnőttkori tanulási alapfogalmainak elméleti vizsgálatát (az andragógus-képzés kihívásai, az informális és incidentális tanulás beágyazottsága) jól kiegészíti az a két kvalitatív kutatás, melyek közül az egyik a doktorandusz-identitással foglalkozik, a másik pedig a csoporthatékonyság, a csoportkreativitás és a tanulási folyamatok összefüggéseit vizsgálja. Az egész életen át tartó formális és informális, a munkához vagy munkahelyhez kötött tanulás és az ezt támogató rendszer elemzése közös tematikus fókusként jelenik meg mind az öt írásban. A recenzió a tevékenységhez kötött felnőttkori tanulás korszerű lehetőségei, a különböző tanulási formák komplex társas meghatározottsága, a tanulói identitás és a hatékony tanulástámogatás különféle útjai, valamint a tudás hozzáférhetőségének nehézségei mentén mutatja be a folyóiratban megjelent cikkeket.

A tanulás támogatása és az andragógia szerepe a változó társadalomban

A Reischmann az andragógia tudományterületének egyik legkiemelkedőbb európai kutatója, számtalan monográfia és cikk szerzője, nemzetközi hírvélelő, a Komparatív Andragógiai Társaság hajdani elnöke. A folyóirat talán legmeghatározóbb cikkében az andragógia és az andragógusok megnövekedett felelősségére hívja fel a figyelmet a változó társadalom oktatási igényeinek kielégítése, támogatása terén és hangsúlyozza az egész életen át tartó tanulás mindent meghatározó szerepét. A szerző a terminológia tisztázása mellett („lifelong learning”, „lifewide learning”, andragógia) egy ritkábban használt kifejezés tárgyalásával („learning en passant”) világos és nélkülözhetetlen diszciplináris kereteket fektet le a felnőttkori tanulás paradigmájának és a praxis jelen-

* ELTE Pedagógia és Pszichológia Kar, Neveléstudományi Doktori Iskola, PhD hallgató, e-mail: kaplar-kodacsy.kinga@ppk.elte.hu

2. A folyóirat elérhető a <https://akademai.com/loi/jalki> oldalon.

tőségének szempontjából. Cikkében kiemelt hangsúlyt kap az ismeret tevékenységhez kötött tudatosulása, az andragógia és az andragógus szakember értéke a munkaerőpiacon (Kleisz, 2015). A Bambergi Egyetemen (Németország) végzett andragógus hallgatók munkaerőpiaci versenyképességét vizsgálva megállapítja, hogy az andragógia legfőbb feladata, hogy akadémiai diszciplínaként szükségszerűen észlelje, kutassa és támogassa a felnőttkori tanulás sokféle irányát és rétegét annak érdekében, hogy a képzés az andragógusokat a legsokoldalúbb kompetenciákkal ruházza fel. Így a képzés kidolgozóinak, működtetőinek feladata újabb és újabb oktatási stratégiák bevezetése, a már működő stratégiák monitorozása a tanulástámogatás reflektív gyakorlatának fejlesztésével. Reischmann írásában a felnőttképzés tudományának knowlesi alapelvekre épülő gyakorlati támogatását egyértelműen a tudományterület szakembereinek még korszerűbb képzésében látja.

Az informális és incidentális tanulás kutatásalapú megközelítései

Marsick és szerzőtársai informális munkahelyi tanulás, a csoporttanulás, a szervezeti tanulás, tudásmenedzsment és a tanulószervezetek elismert amerikai kutatói jól ismert, informális tanulásra kidolgozott modelljüket (Marsick & Watkins, 1990) gondolják újra a tanulmányban. Mi a tanulás? Mi az informális és formális tanulás közötti koncepcionális, kontextuális, tartalmi viszony? És mindezek hogyan jelennek vagy jelenhetnek meg a munkahelyen? A tanulmány az eredeti Marsick-Watkins modellt és Vigotszkij szociális konstrukcióban értelmezett tanulási modelljét (Vygotsky, 1987) szociokulturális-történelmi aspektusból veti össze, majd a komparatív vizsgálat alapján felvázolt új modellt az összefüggés-tudomány keretében vizsgálja. A tanulmány hat változóban határozza meg a modellek közötti különbségeket: a tanulás fogalmának értelmezése, a tanulási formák közötti kapcsolat, a tanulási folyamat és gyakorlat, a társas kapcsolatot szerepe a tanulásban, a tanulás-kutatás fókuszai és a lehetséges tanulástámogatást megalapozó intervenciók. Ennek alapján az eredeti modellel szemben két kritikát fogalmaznak meg a szerzők. A Vigotszkij-modellt vizsgálva elismerik, hogy az informális tanulás jelentős mértékben a társas kapcsolatokba ágyazott és nem lehet teljes mértékben leírni a tanulási folyamatokat egyetlen modellben. Másrészt megállapítják, hogy a munkahelyi tanulás változó kontextusa implikálja a tanulási formákat, amelyben a formális, informális, incidentális vagy rendhagyó tanulási formák nem különülnek el határozottan egymástól, hanem komplex módon képesek új és meglepő tanulási eredményeket produkálni. Az oktatási rendszerhez kötött formális tanulás (Senge, 1990, Rylatt, 2000), a határozott tanulási céllal, de a rendszeren kívül megvalósuló nem formális tanulás (Eraut, 2000) és a különböző színtereken kötetlen formában történő informális és incidentális tanulás (Marsick & Watkins, 1990; Marsick & Volpe, 1999; Hager & Halliday, 2006) egy tanulási szakaszban, de több dimenzióban jelenik meg egyszerre. Marsick és Watkins az elmélet korszerűsítésével a tanulási formák korábbi kategorizálását rugalmassá teszik és a tanulást beágyazott folyamatként értelmezik.

A csoportkreativitás, hatékonyság és a közös mentális modell jelentősége

Boon és Dochy, a leuveni Katholieke Univesiteit kutatói, tanulmányukban egy kvalitatív kérdőíves vizsgálat eredményeit mutatják be. A széles szakmai spektrum és a feladattípusok változatos meghatározásával 112 munkahelyi célokra megfelelően kialakított munkacsoport (design team) tanulási, kreatív és hatékonysági változói közötti összefüggéseket keresték. Korábbi kutatásokra támaszkodva (Edmondson, 1999) a munkacsoportok pszichés biztonságérzetét és kreatív hatékonyságát a csoporttanulás és a kreatív folyamatok tükrében vizsgálták és az eredményeket egyéni, egymásra ható és közvetett együttműködés szintjén elemezték. A vizsgálat több ponton is hasznos eredményeket hozott: amellyel, hogy a változókat újszerű konstellációban vizsgálták, az

eredmények meglepő módon azt mutatták, hogy a pszichés biztonság nem a legerősebb feltétel a társas folyamatok és a csoporthatékonyság szempontjából. Ugyanakkor szignifikáns és erős összefüggés figyelhető meg a munkacsoport pszichés biztonságérzetének közös mentális modellje és az alapvető csoportdinamikaifolyamatok, illetve e mentális modell és a csoporthatékonyság között. Vagyis minél több csoporttag osztozik a magasfokú biztonságérzet és kreatív hatékonyság észlelésében a munkacsoportban, annál nagyobb mértékű a teljes csoportra értelmezett csoporthatékonyság.

Az eredmény a személyes és szakmai tanulástámogatás tartalmi és stratégiai meghatározásában játszhat szerepet, hiszen a közvetlenül nehezen támogatható pszichés biztonságérzet a vizsgálat eredményei alapján a munkacsoport közös mentális modelljének kiépítésével is megvalósulhat.

Az idegennyelv-tanulás mindenkié

Kontra Edit, az ELTE BTK oktatója több éve foglalkozik a hallássérültek idegennyelv-tanulási lehetőségeivel, az alkalmazható stratégiákkal, módszerekkel. Cikkében a siketek és nagyothallók körében 2006-2016 között Magyarországon végzett kutatásainak (Kontra, Csizér, & Piniel, 2014; 2017; Kontráné Hegybíró, 2015) eredményeit összegzi és egészíti ki egy nem hivatalos nyelviskolai telefonos felméréssel. A kérdőíves és interjú vizsgálati eszközökkel vegyesen készített kutatások elsősorban a résztvevők saját én-hatékonyságának megítélését, idegennyelv tanulás iránti motivációjukat mérte. Az áttekintésből az derül ki, hogy a munkaerő-piaci boldogulás, a szocioökonómiai kontextus és a globális tudáshoz való hozzáférés szempontjából alapvető készségi meghatározott idegennyelvtudást (elsősorban az angol nyelvet értve ezalatt) a hallássérült felnőttek képesek és szeretnék is elsajátítani. A hallássérült felnőttek átlalában véve motiváltak és érzik az elsajátítás szükségességét, de több olyan akadályba ütköznek, ami a nyelvtanulást a köznevelésből kilépve hátráltatja. A felnőttképzés, a felsőoktatás Magyarországon egyáltalán nincs felkészülve a hallássérültek idegennyelv-oktatására. A szerző lehetséges megoldásként az idegennyelv jelnyelvi módszertanának kidolgozását és terjesztését, a nyelvtanárok képzését (jelnyelv elsajátítása), az egyéni tanulási anyagok fejlesztését, hozzáférhetőségének elősegítését és a nyelviskolák támogatását javasolja a jelenlegi helyzet javítására. A szerző formális oktatásra vonatkozó ajánlásainak megvalósulása várhatóan a nem formális és informális tanulás fejlesztésére is hatással lehet.

Létezik-e kutatótanári identitás? A tanári és akadémiai szerepkoncepciók vizsgálata

Mercer és szerzőtársainak bemutatott kutatási eredményei a felnőttkori tanulás több dimenziójában elemzik a tanulói attitűdöt és identitástudatot egy innovatív módszertani keretben. A Grazi Egyetem fiatal kutatói szakantárgypedagógiai doktori képzésükben egy kurzus követelményeként a doktorandusz, a kutatói és tanári identitás egyediségét, szitutatív jellegét és komplexitását vizsgálták az etnográfia módszerével. A kutatás motívációját a praxis és az elmélet közötti szakadék, a gyakorlati szakember doktori címének alacsonyabb elismertsége (Costley, 2014), valamint a PhD tanulmányok mellett teljes vagy félállásban végzett tanári/oktatói munka miatti leterheltség kérdése jelentette (Evans, 2002). A vizsgálatban résztvevő nyolc doktorandusz mindegyike teljes vagy részmunkaidőben pedagógusként dolgozik. A kutatói kurzus hallgatói félig strukturált interjúkat vettek fel egymással, melyek kódolását, elemzését és az eredmények publikálását is ők végezték a kurzus oktatójának közreműködésével. A hallgatók számára a legnagyobb kihívást kutatói, hallgatói, tanári és a családban

elfoglalt szerepük összeegyeztetése jelenti. Válaszaikban általános problémaként jelenik meg az időhiány miatti bűntudat, a munkahelyük és tanulmányaik közötti figyelemmegosztás nehézsége, a kutatótanári identitás hiánya, valamint a kutatói közösség megtalálása tanulmányaik során. A kutatásban résztvevő felnőtt tanulók jellemzően a megszerzett tudás azonnali alkalmazhatóságát érezték a legfőbb motiváló és orientáló tényezőnek a tanulási folyamatban (Knowles, 1984), így a különböző kontextusok közötti interakciót vizsgálva a tanítás közvetlen gyakorlati hasznosulási lehetőségként jelenik meg a felnőttkori tanulási folyamatában.

Irodalom

1. Boon, A., & Dochy, F. (2017). "The worst enemy to creativity is team-doubt". The power of team creative efficacy to foster team processes of learning and creativity, and team effectiveness. *Journal of Adult Learning, Knowledge and Innovation*, 1(1), 1–14. doi: 10.1556/2059.01.2016.001
2. Costley, C. (2014). *Professional doctorates in the UK*. Retrieved from <http://adaptinternational.it>
3. Edmondson, A. C. (1999). Psychological safety and learning behaviour in work teams. *Administrative Science Quarterly*, 44, 350–383. doi: 10.2307/2666999
4. Eraut, M. (2000). Non-formal learning, implicit learning and tacit knowledge. In F. Coffield (szerk.), *The Necessity of Informal Learning*, Bristol: Policy Press.
5. Evans, T. (2002). Part-time research students: Are they producing knowledge where it counts? *Higher Education Research & Development*, 21(2), 155–165. doi: 10.1080/07294360220144079
6. Hager, P., & Halliday, J. (2006). Recovering informal learning: Wisdom, judgement and community, Lifelong Learning Book Series, 7, Dordrecht: Springer.
7. Kleisz, T. (2015). The state of profession-building in the field of Andragogy in Hungary. In N. Balázs, *International perspectives in adult education* (pp. 16–25). Bonn, Germany: DVV International.
8. Knowles, M. S. (1984). *The Adult Learner: A Neglected Species*. Huston: Gulf Publishing.
9. Kontra, E. H. (2017). The foreign-language learning situation of Deaf adults: An overview. *Journal of Adult Learning, Knowledge and Innovation*, 1(1), 35–42. doi: 10.1556/2059.01.2017.1
10. Kontra, E. H., Csizér, K., & Piniel, K. (2014). The challenge for Deaf students to learn foreign languages in special needs schools. *European Journal of Special Needs Education*, 30(2), 141–155. doi: 10.1080/08856257.2014.986905
11. Kontra, E. H., Piniel, K., & Csizér, K. (2017). Deaf and hard-of-hearing university students' dispositions towards and experiences in foreign language learning. In É. Illés, & J. Szardovska, *Looking forward, looking back* (pp. 37–51). Budapest, Hungary: IATEFL Hungary.
12. Kontráné Hegybíró, E. (2015). "Szeretnék angolul tudni, csak nagyon nehéz." Feltáró kutatás a speciális intézményekben tanuló fiatalok idegennyelv-tanulási tapasztalatairól. In E. Kontráné Hegybíró, K. Csizér, & K. Piniel, *Hallássérült fiatalok idegennyelv-tanulása Magyarországon* (pp. 31–54). Budapest: Tinta Könyvkiadó.
13. Marsick, V. J., & Watkins, K. E. (1990). *Informal and incidental learning in the workplace*. London, UK: Routledge.
14. Marsick, V. J., Watkins, E. K., Scully-Russ, E., & Nicolaides, A. (2017). Rethinking informal and incidental learning in terms of complexity and the social context. *Journal of Adult Learning, Knowledge and Innovation*, 1(1), 27–34. doi: 10.1556/2059.01.2016.003
15. Marsick, V.J., & Volpe, M. (1999). The Nature of Need for Informal Learning. In V.J. Marsick és M. Volpe (szerk.), *Informal Learning on the Job, Advances in Developing Human Resources*, 3. San Francisco: Berret Koehler.
16. Mercer, S., Glatz, M., Glettler, C., Lammerer, A., Mairitsch, A., Puntschuh, S. & Turker, S. (2017). Moving between worlds: teaching-based PhD identities from an ecological perspective. *Journal of Adult Learning, Knowledge and Innovation*, 1(1), 15–26. doi: 10.1556/2059.01.2016.002
17. Reischmann, J. (2017). Lifewide Learning – Challenges for Andragogy. *Journal of Adult Learning, Knowledge and Innovation*, 1(1), 43–50. doi: 10.1556/2059.01.2017.2
18. Senge, P.M. (1990). *The fifth discipline: The art & practice of the learning organisation*, Sydney: Random House Australia
19. Vygotsky, L. S. (1987). Thought and Word. In R. W. Rieber, & A. S. Carton, *The collected works of L. S. Vygotsky*, 12. kötet (pp. 243–285). New York, NY, USA: Plenum Press.